

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار مؤلفان بر ترجمه فارسی کتاب
۳	پیشگفتار ترجمه
۹	مقدمه
۹	- فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، دگرگون‌کننده حوزه‌های پژوهشی و ...
۱۷	سامانه اطلاعات نرم مکانی (جی‌آی‌اسِ نرم)، سازنده پلی ارتباطی در ...
۴۶	محیط‌های برخط، برنامه‌ریزی شهری را متحول می‌کنند
۴۶	- توسعه تالارهای گفت‌وگوی اینترنتی محلی
۶۹	برنامه میانجی شهری، ابزاری برای مشارکت عمومی
۶۹	- نمونه‌ای از همکاری میان طراحان و برنامه‌ریزان شهری
۹۴	فناوری‌هایی برای پشتیبانی از ارتباط میان شهروندان و طراحان در فرایند ...
۱۱۰	کاربران در نقش دستیاران تولید در وب‌سایت محله
۱۱۰	- نگرش محلی به ابزارهای آی‌سی‌تی و برنامه‌ریزی شهری
۱۲۹	توسعه رویکردی جدید به برنامه‌ریزی الکترونیک در بطن توسعه اجتماع محلی
۱۲۹	- نمونه «هلسنیکی فراگیر»
۱۵۹	نتیجه‌گیری
۱۵۹	- به سوی بوم‌شناسی ابزارهای دیجیتال تعبیه‌شده در برنامه‌ریزی مشارکتی الکترونیک
۱۶۸	واژه‌نامه
۱۷۴	اعلام و اسامی خاص
۱۷۷	کتابنامه

پیشگفتار مؤلفان بر ترجمه فارسی کتاب

فناوری، ما و زیست‌جهان ما را دگرگون می‌سازد و نه تنها برایمان قابلیت‌های جدیدی فراهم می‌آورد، بلکه جهان‌های تازه‌ای را نیز برای فهمیدن و به اشتراک گذاشتن با دیگران پیش رویمان قرار می‌دهد. فناوری خدمتگزاری خوب، اما در عین حال اربابی نابکار است. از این رو باید بیاموزیم که به‌طور مثال فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات را چگونه در جهت بهبود محیط خود به خدمت بگیریم.

کتاب *ابزارهای دیجیتال در برنامه‌ریزی مشارکتی* مجموعه‌ای از مقالات درباره تخصیص ابزارهای گوناگون فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و نمونه‌هایی از کاربرد آن‌ها در برنامه‌ریزی و توسعه شهری است. این مجموعه ابزارها و ادوات متنوع می‌توانند در زمینه‌های مشخص مفهومی را صورت بخشند که آن را بوم‌شناسی ابزارها می‌نامیم. این مفهوم به مجموعه‌ای تام از اسباب و وسایل متنوع دیجیتال و غیر دیجیتال دلالت دارد که مکمل یکدیگرند. چنانچه برنامه‌ریزان و پژوهشگران مایل باشند با همراهی ذی‌نفعان و مشارکت کنندگان محلی به تغییر شکل محیط و طراحی آن مبادرت ورزند، سازمان‌دهی این مجموعه بوم‌شناسی ابزارها ارزش درخور توجهی می‌یابد.

این کتاب در سال ۲۰۱۰ میلادی عرضه شد. طی یک دهه گذشته فناوری تکامل یافته و به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی سراسر دنیا را فراگرفته‌اند. با این حال، مطالب و مباحث ارائه‌شده در این کتاب هنوز کاملاً به‌روز و کارآمد است، چرا که در برنامه‌ریزی مشارکتی هنوز کوشش بر آن است تا فرصت‌های ایجادشده با جی‌آی‌اس و فناوری تلفن همراه مورد استفاده قرار گیرد. علاوه بر این، رویکرد ما به برنامه‌ریزی شهری مشارکتی که هم نیازمند گسترش دامنه و حوزه (شامل برنامه‌ریزی فضایی، توسعه اجتماعات محلی، چه به صورت خودسازمان‌یافته و چه به صورت مشارکت در حکمروایی) و هم گسترش فرایند زمانی برنامه‌ریزی (از مرحله برنامه‌ریزی راهبردی گرفته تا برنامه‌ریزی مقررات، پیاده‌سازی و اجرا، تخصیص فضا و ارزیابی) است، به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان یک مدل، پذیرفته و استفاده می‌شود.

مایه افتخار ماست که این کتاب به زبان فارسی ترجمه شده است. کتاب حاضر به این منظور به زبان انگلیسی تألیف شد که خوانندگان هرچه بیشتری در خارج از حوزه اسکاندیناوی و اروپا به آن دست یابند. اینک امیدواریم با انتشار این ترجمه جامعه مخاطبان کتاب گسترده‌تر شود و پیام ما به خوانندگان تازه‌ای در ایران و همچنین دیگر جوامع فارسی‌زبان در خاورمیانه و آسیا برسد.

هلسینکی، ۱۶ ژوئیه ۲۰۲۰
سیرکو والین و لیساهورلی

پیشگفتار ترجمه

ترجمه این اثر، به‌رغم آنکه از مدت‌ها پیش دغدغه ذهنی‌ام بود، با همه‌گیری بیماری کرونا مقارن شد که این هم‌زمانی در خود تأکیدی داشت بر پیامی که مؤلفان در ابتدای پیشگفتار خود بر این ترجمه یادآور شدند: نقش فناوری در تحول زیست‌جهان ما و فراهم کردن قابلیت‌هایی جدید و خلق جهان‌هایی تازه برای فهم و هم‌رسانی با دیگران. «فناوری خدمتگزاری خوب، اما در عین حال اربابی نابکار است»^۱. این واگویه از تاریخدان فقید نروژی و برنده جایزه نوبل، کریستین لووس لانگه^۲، که مؤلفان به‌درستی و هوشمندی در آغاز کتاب نقل کرده‌اند، پیامی است که به‌ویژه باید در جوامع حرفه‌ای و تخصصی کشور ما که بعضاً گرایش‌های افراطی به استفاده از فناوری و ابزارهای دیجیتال در آن وجود دارد، مورد توجه قرار گیرد. پروفیسور کوین لینچ^۳، شهرساز شهیر و فقید آمریکایی، در پیشگفتارش بر نسخه فارسی کتاب مبنایی خود، که استاد مرحوم دکتر مزینی تحت عنوان سیمای شهر^۴ ترجمه کردند، ضمن ابراز خرسندی از عرضه کتاب به مخاطبان فارسی‌زبان، نگرانی خود را از نحوه دریافت و کاربست پیام کتاب با تعبیری استعاری چنین بیان داشته است:

هنگامی که سنگی را به آب انداختی، موج‌هایی برمی‌انگیزد که گاه چنان تا دورها می‌روند که دیگر نمی‌توان رابطه‌ای میان شکل و تندی امواج نخستین و موج‌های آخرین دید. دیگر معلوم نیست این امواج به کجا می‌روند و آیا منشأ خیر خواهند شد و یا موجب خسران! با توجه به این مضمون مایلم به خوانندگان محترم یادآور شوم که کتاب حاضر به‌رغم

۱. این عبارت در اصل به صورت «پول خدمتگزاری خوب، اما در عین حال اربابی نابکار است» گفته فرانسویس بیکن است که بعدها کریستین لووس لانگه، در سخنرانی خود هنگام دریافت جایزه نوبل، آن را در مورد فناوری بیان کرده، و البته به جای واژگان «خوب» و «نابکار» از «سودمند» و «خطرناک» استفاده کرده است. اما مؤلفان این کتاب همان تعابیر «خدمتگزار خوب» و «ارباب نابکار» را برای توصیف فناوری به کار برده‌اند.

2. Christian Lous Lange
3. Kevin Lynch
4. *The Image of the City*

پرداختن تفصیلی به نحوه کاربست ابزارهای دیجیتال در فرایند برنامه‌ریزی مشارکتی و تبیین جایگاهی درخور این ابزارها و فناوری اطلاعات و ارتباطات در حرفه برنامه‌ریزی شهری، کماکان آیینۀ ذهنیت مؤلفانی است که اصالت را به فرایند برنامه‌ریزی مشارکتی داده، فناوری را صرفاً در نقش خدمتگزاری برای حصول اهداف این فرایند می‌بینند و نه اصل و هدف آن. عقبۀ این ذهنیت نگاه فلسفی هایدگر^۱ است که در مقاله بنیادینش با عنوان «پرسش درباره فناوری»^۲ در سال ۱۹۵۴ تبیین شده است. او معتقد است که همه فواصل در زمان و فضا در حال کوتاه شدن‌اند، ولی با وجود این از همه فواصل هم که بگذریم محیط شتابزده انسان معاصر هیچ تجربه‌ای از نزدیکی را به ارمغان نمی‌آورد؛ چرا که نزدیکی صرفاً محصول کم شدن فیزیکی فواصل نیست. در این وضعیت، هایدگر ما را ناتوان از تجربه مفهوم نزدیکی می‌داند، چه رسد به اینکه آن را فهم کنیم. علت این پدیده از دید وی آن است که همه چیز خود را در قالب فناوری به ما عرضه می‌کند؛ حتی با توانایی‌های انسانی به گونه‌ای برخورد می‌شود که گویی تنها ابزارهایی برای روندهای فناورانه‌اند و باید به‌عنوان منابع سازماندهی شوند. در نهایت، او با ذکر شعری از شاعر آلمانی، فردریش هولدرلین^۳، با این مضمون که «آنجا که خطر هست، همان جا رهایی و نجات هم بالیدن می‌گیرد»^۴، فناوری را خطری می‌بیند که نباید از آن گریخت، بلکه باید آن را فهم کرد و اجازه داد تا خودمان باشیم و هستی و بودن خود را در مناسبت با فناوری آشکار کنیم^۵ و به بیان مولانا از میان این همه نقوش که جهان را صورت می‌بخشند، آن خویش را بیابیم^۶.

از سال ۱۹۸۷ که کمیسیون برونتلند^۷ گفتمان توسعه پایدار را به‌طور رسمی در سطح جهانی مطرح کرد، نظریه پردازان، حرفه‌مندان، و سیاست‌گذاران در حوزه‌ها و سطوح گوناگون و جوامع مختلف سعی در تحقق دو اصل مبنایی این گفتمان، یعنی مساوات درون‌نسلی و مساوات میان‌نسلی، از طریق مشارکت عمومی در امر برنامه‌ریزی داشته‌اند. جامعه شهرسازی ایران نیز با تأخیری نسبتاً قابل توجه، در سال‌های پایانی دهه ۷۰ خورشیدی گام در راه کاربست و آزمون این رویکرد نهاد و البته با افت و خیزهای فراوان، هنوز در ابتدای این مسیر در تلاش

1. Martin Heidegger

2. "The Question Concerning Technology"

3. Friedrich Hölderlin

4. "But where the danger is, there grows also what saves."

5. reveal being

۶. «جهان در جهان نقش و صورت گرفت // کدام است از این نقش‌ها آن ما؟»

7. Brundtland Commission

و تکاپو برای دستیابی به شیوه‌های متناسب و منطبق با مختصات فرهنگی، اجتماعی، و سیاسی خویش است.

فناوری اطلاعات و ارتباطات، در سطح جهانی، از نیمه‌های دهه اول هزاره سوم بر این حوزه سایه افکند و آن را به شدت متأثر و متحول کرد. اما در جامعه ایران، ورود فناوری‌های مزبور در این حوزه هنوز پس از بیش از یک دهه تأخیر در مراحل کاملاً ابتدایی، نمایشی، و ناکارآمد است. امید آن می‌رود که کتاب پیش رو گامی در جهت آگاهی‌بخشی و دانش‌افزایی دانشگاهیان، پژوهشگران و حرفه‌مندان کشور در این حوزه باشد.

وجه زمانی اثر

مترجمان کتاب از ابتدا به این نکته واقف بوده‌اند که از انتشار آن به زبان اصلی حدود یک دهه می‌گذرد، ولی پس از بررسی نسبتاً جامع آثار مشابه موجود، این کتاب را دارای ویژگی‌ها و امتیازاتی یافتند که موجب رجحان آن است. نخست آنکه کتاب حاضر به شرح تجربه فنلاند به عنوان یکی از پیشرفته‌ترین جوامع در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و برنامه‌ریزی مشارکتی می‌پردازد و به نظر لازم است که جامعه دانشگاهی شهرسازی ایران در کنار آشنایی با منابع و تجربیات آمریکایی و کشورهای انگلیسی‌زبان (و حتی پیش از آن) با تجربه جامعه‌ای که خاستگاه این رویکرد در جهان بوده، آشنا شود. دوم آنکه کتابی که در این سطح و با این جزئیات مستقیماً به بحث ابزارهای دیجیتال در برنامه‌ریزی مشارکتی می‌پردازد، موجود نیست و کتاب‌های مشابه تنها در قالب بخشی از محتوای خود به مواردی از مباحث این کتاب پرداخته‌اند.

همچنین به‌رغم توسعه نسبتاً گسترده فناوری اطلاعات و ارتباطات طی دهه گذشته، شاکله اصلی و مبانی مفهومی این فناوری که مورد بحث کتاب است (وب ۲، شبکه‌های اجتماعی، و موبایل‌های هوشمند و...)، قبل از سال نشر کتاب مطرح و به‌ویژه در کشور پیشرویی چون فنلاند فراگیر بوده است. از طرفی به دلیل کندی و لختی حوزه برنامه‌ریزی مشارکتی در تغییر رویکرد به بهره‌گیری از امکانات فناوری دیجیتال، این اثر هنوز روزآمد بوده، طبق پیشگفتار اخیر مؤلفان کتاب بر ترجمه فارسی، همچنان عمده مباحث کتاب حتی برای به کارگیری در کشورهای توسعه‌یافته قابل استفاده است. بالطبع این امر به طریق اولی در ایران، که هم در حوزه مشارکت شهروندی و هم در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات هنوز هم فاصله زیادی با فنلاند در سال ۲۰۱۰ دارد، نیز صادق خواهد بود.

اعتبار نویسندگان و ناشر اثر

کشور فنلاند، همانند سایر کشورهای حوزه اسکاندیناوی، در زمره پیشرفته‌ترین جوامع در زمینه مشارکت شهروندی در برنامه‌ریزی شهری و استفاده از ابزارهای دیجیتال و فناوری اطلاعات و ارتباطات در برنامه‌ریزی مشارکتی قرار دارد. همچنین، این کشورها از دهه هشتاد میلادی، حتی پیش از آمریکا و سایر کشورهای انگلیسی‌زبان، خاستگاه گفتمان توسعه پایدار و مشارکت شهروندی در جهان بوده‌اند. دانشکده علوم و فناوری^۱ دانشگاه آلتو^۲، که ناشر این اثر است، تا پیش از سال ۲۰۱۰ با عنوان دانشگاه صنعتی هلسینکی^۳ شناخته می‌شد که همواره در سطح کشور فنلاند دارای رتبه اول، و در زمره معدود دانشکده‌های برتر اروپا و جهان در نوع خود بوده است. مجموعه مقالات کتاب حاضر با همکاری سیزده نفر از اساتید و پژوهشگران مرکز مطالعات شهری و منطقه‌ای^۴ دانشکده علوم و فناوری دانشگاه آلتو تألیف شده است که گروهی چندزمینه‌ای و بین‌رشته‌ای مرکب از معماری، شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری، جغرافیای شهری، روان‌شناسی محیطی، و علوم کامپیوتر و پردازش اطلاعات را شکل می‌دهند و همه آنها از تجربه پژوهشی بالایی در حوزه برنامه‌ریزی مشارکتی با هر دو رویکرد کمی و کیفی برخوردارند. این ویژگی گروه مؤلفان نشان از جامعیت کتاب دارد که به‌رغم فشردگی و اختصار، در هشت فصل به ملاحظات و جوانب گوناگون کاربرد ابزارهای دیجیتال در برنامه‌ریزی مشارکتی و توسعه اجتماعات محلی می‌پردازد. خانم لیسا هورلی^۵، نویسنده اصلی کتاب نیز از اساتید بنام و شناخته‌شده جهانی این حوزه است که از دهه هشتاد میلادی و آغاز گفتمان برنامه‌ریزی مشارکتی، در این حوزه فعال بوده است.

جنبه درسی محتوای کتاب

کتاب حاضر که در هشت فصل نگاشته شده، می‌تواند بخش درخور توجهی از عناوین درسی متعدد در رشته‌هایی نظیر شهرسازی (گرایش‌های برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری، مدیریت شهری)، محیط زیست، جغرافیا، و مطالعات معماری را پوشش دهد؛ کما اینکه برخی همکاران در دانشکده جغرافیا و یا محیط زیست نیز این مطلب را تأیید و این موضوع را نقطه قوت کتاب

1. School of Science and Technology
 2. Aalto University
 3. Helsinki University of Technology
 4. Center for Urban and Regional Studies
 5. Liisa Horelli

تلقی کرده‌اند. این کتاب می‌تواند برای آن دسته از دانشجویان تحصیلات تکمیلی که مایل‌اند پایان‌نامه خود را در حوزه شهرسازی مشارکتی انجام دهند، نقش منبع اصلی را داشته باشد. همچنین در درس «مشارکت در شهرسازی»، که از سال گذشته در برنامه درسی دوره کارشناسی رشته شهرسازی گنجانده شده است، نیز می‌تواند به‌عنوان یکی از منابع اصلی به کار رود. در سایر دروس نظیر «اصول سیستم‌های اطلاعات مکانی»، «طراحی و کاربرد نظام اطلاعات شهری»، «روش‌های برنامه‌ریزی شهری» و «شهر هوشمند» نیز این کتاب می‌تواند به‌عنوان منبع درسی پشتیبان، بخشی از مباحث کلاسی و سرفصل‌ها را در بر گیرد.

در پایان لازم می‌دانم که از مؤلفان محترم کتاب صمیمانه قدردانی کنم، چرا که نه تنها حقوق معنوی اثر خود را برای انتشار نسخه فارسی سخاوتمندانه در اختیارم نهادند، بلکه پیشگفتاری نیز برای این ترجمه و مخاطبان فارسی‌زبان کتاب نگاشته‌اند. از سرکار خانم دکتر زهرا احمدی، مدرس و پژوهشگر انستیتوی علوم کامپیوتر دانشگاه ماینس^۱ که در فهم دقیق مفاهیم و اصطلاحات مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات و گزینش معادل فارسی مناسب برای آن‌ها مرا یاری کردند، سپاسگزارم. همچنین خود را قدردان راهنمایی‌های دقیق و بی‌دریغ جناب آقای دکتر مهدی احمدی، عضو هیئت علمی گروه زبان‌شناسی سازمان سمت، در تصحیح رویکرد ویرایشی این اثر می‌دانم. از جناب آقای هومن رحیمی زند نیز که لطف فرمودند و در اجرای طرح جلد کتاب مرا از ذوق ظریف و نظر دقیق خود بهره‌مند ساختند، ممنونم. در نهایت از جناب آقای محمد نورانی سعدالدین، دانشجوی دکتری دانشکده معماری دانشگاه تهران تشکر می‌کنم که بدون مشارکت و همکاری ایشان ترجمه این اثر به انجام نمی‌رسید.

احسان احمدی

تهران، خرداد ۱۴۰۱